

ARAŞTIRMA MAKALESİ

Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi
The Journal of International Social Sciences
Cilt: 30, Sayı: 2, Sayfa: 153-164, TEMMUZ – 2020
Makale Gönderme Tarihi: 21.04.2020 **Kabul Tarihi:** 08.06.2020

NURİ PAKDİL’İN ŞİİRLERİNDE KİMLİĞİ İNŞA EDEN MEKÂNLAR: MEKÂN LARI İNŞA EDEN KİMLİKLER*

Places That Build Identity in The Poems of Nuri Pakdil: Identities That Build Venues

Veysel ŞAHİN¹

Hatice ESENDEMİR²

ÖZ

Ontolojik açıdan bireyin kendilik değerlerini oluşturmada önemli bir yere sahip olan mekân, bireyin kendi içsel bütünlüğünün dışı aktarılmasıdır. Kişi, kendi varlığını ve değerlerini kavradıkça mekânla ontolojik bağlar oluşturur. Oluşturulan bu bağlar derin ve estetik imajlara dönüştükçe mekân-insan diyalektiği büyük bir farkındalığa dönüşür. Bu bakımdan mekân, insanın her an varoluşunun konumlandığı yeni oluş ve kılınışların yaşandığı öznel, özel odak değer düzlemidir.

Bu çalışmada Nuri Pakdil’in şiirlerinde kurduğu özel ve öznel mekânsal düzlemleri ele almaya çalıştık. Pakdil’in, ‘Sükût Suretinde’, ‘Ahid Kulesi’, ‘Osmanlı Simitçiler Kasidesi’ ve ‘Anneler ve Kudüsler’ adlı eserlerinde oluşturduğu mekânsal optik algı, insandan mekâna, mekândan insana doğru açılmadıkça derin ve estetik bütünlük oluşturur. Onun şiirlerinde mekân, evden mahalleye, şehirden ülkeye, ülkeden kıtalara eklenerek daha geniş bir toplumsal alana dönüşür. Pakdil’de mekân, coğrafya fikirlerinin oluşmasındaki simgesel ve imgesel derinliği olan ilk tohumdur.

Kentli bir şair olan Nuri Pakdil’in şiirlerinde yaşadığı çağın sadece bir tanığı olmaya karşı çıkan eylemci ruhunun, mekânlar üzerinden adeta somutlandığı görülmektedir. Nuri Pakdil’in şiirlerinde de onun düşsel dünyasında kendi ‘ben’ini tamamlayan Mekke, Kudüs, İstanbul ve Ortadoğu önemli yer tutar.

Anahtar Kelimeler: Nuri Pakdil, Şiir, Mekân, Mekke, Kudüs ve İstanbul, Ortadoğu.

ABSTRACT

The place, which has an important place in forming the individual's self-values, is the export of the individual's inner integrity. As one grasps his own existence and values, he creates ontological ties with space. As these bonds become deep and aesthetic images, space-human dialectic becomes a great awareness. In this respect, place is the subjective, special focal value plane in which new occurrences and renderings occur, where human existence is located at any moment.

In this study, we tried to deal with the special and subjective spatial planes that Nuri Pakdil established in his poems. The spatial optical perception that Pakdil has created in his works ‘Sükût Suretinde’, ‘Ahid Kulesi’, ‘Osmanlı Simitçiler Kasidesi’ and ‘Anneler ve Kudüsler’ creates deep and aesthetic integrity as it unfolds from place to place. In his poems, space becomes a wider social place space by being added from home to neighborhood, from city to country, from country to continents. Place in Pakdil is the first seed with symbolic and imaginative depth in the formation of geography ideas.

It is seen that the activist spirit, who is an urban poet, who opposes being just a witness of the age he lived in his poems, is almost tangible through the spaces. Mecca, Jerusalem, Istanbul and the Middle East, which have completed their "I" in his imaginary world, have an important place in the poems of Nuri Pakdil.

Key Words: Nuri Pakdil, Poetry, Place, Mecca, Jerusalem and Istanbul, Middle East.

* Bu çalışma (2019) “Nuri Pakdil’in Şiirleri Üzerine Tematik Bir İnceleme” adlı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

¹Doç. Dr., Fırat Üniversitesi, İnsani ve Sosyal Bilimler Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Böl./ELAZIĞ,

e-posta: vsahin@firat.edu.tr **ORCID:** <https://orcid.org/0000-0003-3265-0481>

² Fırat Üniversitesi, İnsani ve Sosyal Bilimler Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Yeni Türk Edebiyatı Anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi, **e-posta:** es.hatice.123@gmail.com **ORCID:** <https://orcid.org/0000-0003-1999-831X>

GİRİŞ

Türk edebiyatının üretken ve özgün bir ismi olan Nuri Pakdil, inancını ve kalemini aynı minval üzerine oturtmuş bir aydındır. Yaşadığı çağın sadece bir tanığı olmaya karşı çıkan eylemci ruhu, onu haksızlıklar karşısında muhalif bir duruş sahibi ve düşünce ile yoğrulmuş bir eylem adamı olmasını sağlar. Şiirlerinden, denemelerine, oyunlarından mektuplarına kadar kaleme aldığı tüm eserlerinde aynı ilkeli tavrı sürdürdüğü görülmektedir. Hayata karşı takındığı bu ilkeli tavır ile Pakdil, yazmanın yükünü her zaman nefesinde hissetmekle kalmayıp diğer sanatçıların da omuzlarına söylemleriyle bu yükü yükler.

Fikir ve aksiyon kelimeleri ile bütünleşen Nuri Pakdil'in kalemi, düşünsel eylemlerini ete kemiğe büründürmedeki bir araç olmanın çok ötesindedir. Onun kalemi kimi zaman insanı kendi özünden uzaklaştıracak bozulma ve çürümeye karşı dizginlemez bir silah, kimi zaman eylemsizliğe duyulan bir öfke, her dem öfkesinde ve isyanında mutlak inancın çağlaması ve inancının huşu içindeki teslimiyetidir. Nuri Pakdil'in kalemi, bütün bu özelliklere sahip olmakla birlikte en çok da insanın kendisinden koparak yitirdiği her bir değeri ait olduğu öze çağırarak inancının şekillendirdiği bilinçtir.

1. İNSANA VE MEKÂNA DAİR...

İnsanoğlu için varlığının tamamlayıcı bir unsuru olan mekân, insana şekil vermekle birlikte, insanla birlikte de şekil alır. Birbirini değiştiren ve dönüştüren bu ilişki sarmalı, bireylerin ruh dünyasından toplumlara, toplumlardan da yeryüzüne pencereler açar. Bu açılan pencereler, bireye, zaman ve mekâna bağlı olarak sürekli bir devinim halindedir. Bireyde başlayıp zamana ve mekâna sirayet eden hareketlilik, toplumlarda da kolektif bir bilincin oluşmasına neden olur. Toplumun, “*bireylerin bilincinin çerçevesini atan bir bütünlük olarak*” (Tuncay, 2002: 159) değerlendirilmesi mekânla birey arasındaki gizil bağı oluşturur.

İnsanın ruhunu içinde barındırması bakımından ilk mekânı olan bedeni, insanoğlunda yeryüzünde de kendine yaşam alanı oluşturacak mekânları inşa etme ihtiyacının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Sınırlı ve sonlu olan insanoğlunun “*dünya içinde var*” (Heidegger, 2008: 42) mücadelesinin verdiği alan olması bakımından mekân, insanlık serüveninin bir parçası olur. Zamanın devinimliyi içerisinde değişip dönüşen insanın, bu bağlamda içinde yaşadığı mekânı da değiştirip dönüştürdüğü görülür. Bu değişim ve dönüşümle birlikte insanın mekânla bir bütünlük oluşturması “*insanı mekândan ayırmak mümkün değildir.*” (Yardım, 2000: 80) düşüncesini de beraberinde getirir.

Mekânın, insanların yaşamlarını idame ettikleri topografik bir zemin olmaktan çıkarak zaman içinde kazandığı “*dinsel, sosyal, kültürel, sanatsal hatta siyasal yasal*” (Narlı, 2014: 32) kimliklerinin olması ve bu kimliklerin taşıdıkları simgesel nitelikler, insanın kişiliğinin oluşmasında belirleyicidir. Bireyin ruhsal derinliklerine inme yollarının arayışı, bireyin ontolojik varlığının hayat bulduğu mekânları da incelemeyi zorunlu kılmaktadır. İnsanların içleri “*gözlenebilseydi, mekân (kişi) çözümlemesine gerek kalmazdı.*” (Sennet, 1999: 38) düşüncesi bu zorunluluğun bir göstergesidir.

Edebi kurmaca içerisindeki mekânlar, yazarının ruhsal dünyasında oluşturarak vücut verdiği düşüncelerinin parmak izleri gibidir. Bu parmak izlerinin genetik kodlarında, yazarın ruhsal dünyası ve içinde yaşadığı toplumun şifreleri de gizlidir. Türk edebiyatının üretken ve özgün bir ismi olan Nuri Pakdil, şiirlerinde mekânı çokça kullanan sanatçılardandır. Onun şiirlerinde mekân, evden mahalleye, şehirden ülkeye, ülkeden kıtalara eklenerek daha geniş bir toplumsal alan oluşturduğu görülür. Bunda; “*ülkeler, kentler, uygarlıkların somutlaşmış yüzüdür.*” (Göçer, 2013: 310) düşüncesine sahip olması da etkilidir. Çocukluğunun babasının kendisine aldığı atlas ile geçirmesi Pakdil'de mekân, coğrafya fikirlerinin oluşmasındaki ilk tohumlardır. Çocukluk yıllarına denk gelen İkinci Dünya Savaşı haberlerini evlerindeki radyodan dinlerken duyduğu her ülke, şehir adlarını annesine sorar. Bu şehirlerin, ülkelerin yerlerini atlasında bulmaya çalışır. Pakdil'in coğrafya ve mekânla bir bütünlük oluşturması çocukluk yıllarına dayanır.

Kentli bir şair olan Nuri Pakdil'in şiirlerinde yaşadığı çağın sadece bir tanığı olmaya karşı çıkan eylemci ruhunun, mekânlar üzerinden adeta somutlandığı görülmektedir. Onun düşsel dünyasında 'ben'ini tamamlayan Mekke, Kudüs ve İstanbul, Ortadoğu şiirlerinde de önemli bir yer tutar. Pakdil, mekânları kendi varlık alanlarından koparmadan şiir dilinin imgesel söylemleri ile birey ve toplum düzenini sorgulamakta ve bireye kendi varoluş eylemini mekânlar üzerinden somutlaştırarak hatırlatır gibidir.

1.1. İnsanlığı Yaratan ve Yaşatan Mekân Olarak Mekke:

İnsanın, çevresi ile uyum içinde olmasını sağlayan açık- geniş mekânlar, bireyin kendini gerçekleştirmesine imkân verir. Bu mekânlarda ontolojik olarak genişleme imkânı bulan insan, içten dışa doğru bir açılım gösterir. Böylelikle yaşamda varlık alanları oluşturmaya başlar. Bu varoluş serüveninde insanın dünyadaki varlık mücadelesinde hayatı anlamlandıran, yaşamı farklı açılardan yorumlamasına neden olan kimliğini de bir mekân üzerinde inşa eder. Böylelikle mekân insan için artık "*insanı yaratan ve yaşatan bir şart haline gelir.*" (Enginün, 1995: 281). İnsan, üzerinde yaşadığı mekânda ontolojik olarak yaşamını sürdürür ve dünyaya kök salar.

Yaşadığı coğrafyanın kimliksel dokusunun taşıyıcısı konumunda olan insan, kendini var eden kültürel, inançsal dokusunu da mekâna sirayet ettirerek onu da kendi kimliğinin taşıyıcısı yapar. Mekân artık "*bireyin yalnızca evreni değil, aynı zamanda mahfazası...*" (İnci-Elçi, 2003: 717) olarak onunla bütünleşir.

Nuri Pakdil için "*...yaşamak mekân ve coğrafya ile o denli iç içedir ki reel durumla olması gereken arasındaki ilişki hiçbir yapaylığa, kurmacaya yer bırakmayacak kadar doğal ve bilinç üzerine 'varoluş şartı'dır.*" (Emre, 2004: 23). Dünyaya geldiği ve çocukluğunun geçtiği şehir olan Maraş'ın kimliksel dokusu ile ailesinden aldığı öğretilerle yoğurduğu ruhunu onun varoluşunu, inancı üzerinde inşa eder.

Kimliksel oluşumunun tohumlarının atıldığı evi, şehri onda inancının 'merkezi' olan mekânla bütünleşmesine ve hayatını bu merkezin öğretisi doğrultusunda yaşamasına sebep olur. Bu mekân Mekke'dir. Mekke, Pakdil için hayatı yorumlaması için gerekli olan evrensel düşüncenin somutlandığı şehirdir. Varoluş algısı bu merkezden hareketle şekillenir ve genişler. Mekke, onun varoluş anlamının kök saldığı mekândır. Özünden kopmaya, çürümeye, unutarak kimliksizleşmeye, köleliğe, esarete, sömürüye başkaldıran eylemselliğin simgeleştirdiği şehirdir. Bu mekânlar kişinin kendi benliğinin farkına vardığı yerlerdir. Bu mekânlarda insan olmanın soylu yüceliği ile hayatı anlamlı kılar.

Halkların ortak tarihinin; ortak inançla, ortak kültürle, ortak ülküyle, ortak anılarla oluştuğu görüşünü savunan Pakdil, uzun bir suskunluk döneminden sonra suskunluğunu bozarak kaleme aldığı 'Sükût Sûretinde' şiir kitabının ilk şiiri olan 'Gramer'de ortak inanç ve ortak ülkünün ontolojik belleksel merkezi Mekke yer alır;

*"Sözcüğün uzun kavlından
Bütün yönleri silme Mekke"* (Sükût Sûretinde, 2015a: 11).

Pakdil'in suskunluğunu 'Gramer' şiiri ile bozması bir tesadüf değil, bir bilinç hatırlatması yapmak istemesindedir. 'Gramer' başlığının altına dipnot düşen şair, bu dipnotta bu başlığın seksen ikinci kez yazıldığı notunu düşer. Bu da bir şehir olmanın çok üstünde bir anlam taşıyan ve bir değere sahip olan 'Mekke'nin anlatıldığı şiire verilen 'Gramer' ismi de zihin dünyasında yoğrulmuş bir düşüncenin ürünü olduğunu gösterir. Gramer sözcüğü, kelime anlamı olarak "*1-dil bilgisi; 2-dil bilgisi kitabı...*" (Türkçe Sözlük, 2009: 798) anlamındadır. Agop Dilaçar ise gramerin tanımını şöyle yapar;

"1. Biçim, söyleniş, cümle yapısı, anlam ve söz tarihi bakımından belirli bir düzenlilik gösteren sistemli söz gruplanmalarından meydana gelen dilin bu yönden incelenmesi. 2. Belli bir çağda belli bir dilin bu bakımdan incelenmesinin konusu olan görüngüler ve bunların sistemi. 3. Bu görüngüleri yöneten kurallar. 4. Bu kuralları öğreten ders kitabı. 5. Bir sözün ya da yazının bu

kurallara uyup uymama derecesi. Bu tanımlardan anlaşıldığına göre, gramer yalnız dil bilgisi değildir; bilgiye dayanmayan tarafları da vardır. Dilin kendisi, varlığı, yapısı ve kuralları bizim bilgimize bağlı değildir. Bilsek de, bilmemek de onlar vardır, işlemekte ve yaşamaktadır.” (Dilaçar, 1989: 84 -85).

Dilaçar, gramer kelimesinin dil bilgisi kelimesinin taşıdığı anlamdan daha geniş bir anlama sahip olduğu görüşündedir. Pakdil’in de şiirine ‘Gramer’ adını vermesi, bu kelimenin dil bilgisi kavramının genişliğini taşıyor olmasıdır. Evrensel varoluş bildirisini ancak varoluşun bütün alanlarını kapsayacak genişliğe sahip olan kuşatıcı bir kavram ile açıkladığı görülür. ‘Gramer’ kelimesi, Pakdil’in şiir dilinde inancın, varoluşun imgesel karşılığıdır.

Şair, varoluşun kurallarının kapsayıcılığı ile başladığı şiirine “Sözcüğün uzun kavlından” dizesiyle devam eder. ‘Kavl’ kelimesinin kelime anlamı; “1-Söz 2-Sözleşme, anlaşma(dır)” (Türkçe Sözlük, 2009: 1110). Pakdil, “Sözcüğün uzun kavlından” dizesiyle insanoğlunun Bezm-i Elest’te yaratıcısına verdiği sözü hatırlatır gibidir. Bu kavilleşmede insan Rabbinde “evet” diyerek söz verdi ve sonrasında Hz. Âdem’in yasak olan meyveyi yemesi sonucu yeryüzüne indirildi. Böylece “evet” sözünün yaşatılması, bu sözün imtihanı dünyada karşılık bulmaya başladı. Mekke’nin yeryüzüne indirilen Hz. Âdem ile Havva’nın bulunduğu mekân olması, İslam dünyasının merkezi olması bakımından insanoğlunun “evet”inin anlam bulduğu mekândır. Pakdil bunu hatırlatmak istercesine şiirini “Bütün yönleri silme Mekke” dizesiyle bitirir. Mekke, insanoğlunun yaratıcısı ile yaptığı kavilleşmenin önündeki engelleri kaldıran mekândır. Ahde vefanın, ülkünün öğretisinin şehridir.

Mekke, İslam dünyasının ontolojik merkezi, kuşatıcı ve eşitleyici üst mekândır. Şefkat ve adalet şehridir. Pakdil, Mekke’nin İslam dünyası için taşıdığı bu evrenselliğini hatırlatarak bir yön çizer. Zulme, haksızlığa, direnmenin onurlu bir duruşa sahip olmanın kaynağını gösterir. Çünkü “İhmale, gaflete, duyarsızlığa ve haytallığa açılacak bütün kapılar, olası geri dönüşleri daha baştan yok etmek koşuluyla, hiçbir biçimde aralık bırakılmadan sıkı sıkıya...” (Su, 2004: 9) kapatılmasının yolu Mekke’den geçer. Mekke, eşitler ve kuşatır. Yönlerin bulunduğu merkezdir. Pakdil, Kâbe’nin bulunduğu şehir olan Mekke’nin açık kuşatıcı mekân olduğunu ‘Erleri Eritre’nin’ şiirinde;

“Gözlerim yürüyor haritada

Asmara’ya doğru

O da geliyor bana doğru

Yüzümüz Kâbe’ye doğru “ (Anneler ve Kudüsler, 2015b: 106)

mısrarlarıyla hatırlatır. Harita, Pakdil’in çocukluğundan kalan arkadaşı gibidir. Bu arkadaşı şairin şiirlerinde “Gözlerim yürüyor haritada” dizeleriyle yer bulur. Çocukluğunda parmaklarıyla onun üzerinde yaptığı gezintileri artık gözleri yapar. Şehirlerin, ülkelerin coğrafya üzerindeki yerini merak eden parmaklarının yerini düşünce, ülkü, eylem yüklü gözlere bırakır. Yürümek şair için bir yerden bir yere gitmek için yapılan sıradan bir eylem değildir. Yürümek, “Tanrı, inanç, varoluş bağlamında eylem bildirir.” (Su, 2004: 9). İnancının evrenselliği, kuşatıcılığı onda yeryüzündeki insanlarla bütünleşmesi yolunu açar. Şiirin ikinci ve üçünü dizelerinde “Asmara’ya doğru / O da geliyor bana doğru” inancının kuşattığı düşünsel eylemselliğinin duraklarından biridir. Şair, tarihinde birçok savaş görmüş, sömürgeleştirilmiş, bağımsızlık mücadelesi uğruna çok sayıda kan dökülmüş Eritre’nin başkenti Asmara’da durması bundandır. Bu duruş onun yeryüzünde yaptığı düşünsel eylemlerinin duraklarından sadece biridir. Mekânları, tarihleri, kültürlerinden koparmadan bir bütün olarak şiirlerinde ele alır. Yeryüzünde zulüm ile çığneden insanlığın soluğunda hisseden Pakdil’in ruhu ezilenlerle ortak paydada buluşur ve adaletin, merhametin simgesi olan Kâbe’de “Yüzümüz Kâbe’ye doğru” dizesiyle saf tutar. Kâbe kıbledir. Yaratıcının insana çizdiği yöndür. Mekke’yi tek ve özel yapan yöndür. Pakdil için değişmeyen tek evrensel, uluslararası ‘yer’ Mekke’dir. Şair, ‘Kün’ şiirinde Mekke’nin öznelliğine vurgu yaptığı diğer bir şiiridir;

“Secdeye varacak (Mekânı)

Duruyor Kâbe'de (Zaman) (Ahid Kulesi, 2014a: 13).

Müslümanlar için İlahi mekân olan Mekke, insanın kulluk sıfatıyla eşitlendiği mekândır. İnsanın sadece yaratıcısı karşında boyun eğmesinin emreden İslam dini yeryüzünde insanların edinmiş oldukları statüleri sadece yaratıcı karşında eğdirerek yeryüzüne bir nizam vermektedir. Mekke, boyun eğdirirken bile özgürleştiren, yeryüzündeki esaret zincirini kıran mekândır. İnsanlara yaratıcının yeryüzü için oluşturduğu düzeni hatırlatan bellek görevindedir.

Nuri Pakdil, Tanrıya söz verilen 'evet'e giden yolu kapatan bütün oluşumlara hayır der. Bir bilincin tezahürü olan 'hayır'ı, 'evet'e giden yoludur. Bu evet varoluşun anlamını yüklenen evettir. Mekke, bu 'evet'e giden yönü Kâbe'yi içinde barındırması, özden kopuşu engelleyen us hatırlatıcı olması bakımından Pakdil'in şiirlerinde coğrafi isim olarak çok az geçmesine karşın inancının kaynağı olması ve bütün şiirlerinin öz suyuna kaynaklık etmesi bakımından onun kuşatıcı üst kimlik mekânıdır (Göçer, 2015: 11).

1.2. Uyanışın Simgesi Kudüs: Mekâna Sızan Ontolojik Bütünlük

İnanç merkezlerinden olan Kudüs zamanı ve mekânı aşan şehirdir. Üç büyük semavi dinin kutsal mekânı olan Kudüs yeryüzünde yeryüzünün gözbebeğidir. Üç büyük dinin sahiplendiği şehir paylaşılmamaktadır. Hz. Muhammed'in miraç olayı ile göğe yükselip Allah ile aracısız olarak görüşmesinin ilk adımı olan Kudüs, yeryüzüne yükselmenin yansımını yansıtan şehirdir.

Pakdil'in düşünce dünyasını besleyen Kudüs, onun şiirlerindeki açık mekânlardandır. Sanatçının Kudüs sevdası onun "Kudüs Şairi" olarak anılmasını sağlar. O, Kudüs sevilmeden insanlığa girilemeyeceğine inanır. Çünkü Kudüs'te insanın mekanikleşmesine bir karşı çıkış vardır. Kudüs, yeryüzüne indirilen insanoğlunun tekrar gökyüzüne çıktığı mekândır. Bu çıkış insanoğluna tekrar yükselme umudunu, beraberinde getirdiği peygamber müjdesidir;

*"Tûr Dağı'nı yaşa
Ki bilesin nerede Kudüs
Ben Kudüs'ü kol saati gibi taşıyorum
Ayarlamadan Kudüs'e
Boşuna vakit geçirirsin
Buz tutar
Gözün görmez olur"* (Anneler ve Kudüsler, 2015b: 58-59).

Metaforlarla süslenen şiir dili, telmihlerle zenginleştirilerek ortak kültürel belleği diri tutar. Şair, seçilmiş önderlerin, yaratıcı ile konuştuğu mekânları ülküleştirir. Tur Dağı peygamberler tarihi ve onların beraberinde getirdiği kutsal öğretilerinin yeryüzündeki mekânsal düzlemidir. Pakdil'in ezeli ve ebedî önder diye nitelediği son peygamberin muştı şehri olan Kudüs, onun için "uyanışın mihenk taşıydı." (Bedir, 2004: 303). Pakdil bu uyanışı her dem hatırlamak için onu bir kol saati, gibi yanında, gönlünde, aklında taşır. Hatırlamak, köklerinle buluşmaktır ve Pakdil köksüz bir yürüyüşü reddeder. Ona göre, "...zamanın, mekânın, oluşun ve kün emrinin bilincine varmanın..." (Su, 2013: 301) yolu insanın kendisini Kudüs'e ayarlamasından geçer. Pakdil, Kudüs'e ayarlanmadan geçen vaktin boş olduğuna, gönlün buz tutacağına, gözün ise kör olacağına inanır. Bundan dolayı içtenlik mekânı olan Kudüs, hakikati simgeleyen mekânlardandır. Pakdil'in eyleme davet eden şiirinin yönü evrensel kardeşliğe çevrilir. İnanç ülküsünün birleştirdiği kardeşlik ona bu misyonu yükler;

*"Yürü kardeşim
Ayaklarına bir Kudüs gücü gelsin"* (Anneler ve Kudüsler, 2015b: 61).

Şiirde ilk bakışta sadece bir emir cümlesi olarak algılanan 'yürü kardeşim' ifadesi derinlerinde istek, arzu, yakarışı da barındırır. Bu yürüyüş ona Kudüs'ü getirecektir. Bu ise başlı başına yalvarmak için yeterli bir nedendir. Kudüs, sadece zulüm altında inleyen bir coğrafya değildir. Kudüs, Ortadoğu'nun sadece kan gölüne dönen toprakları olarak görenler, onun içinde taşıdığı, Mekke ve Medine'yi, peygamberi, muştuyu, direnişi ve uyanışın simgesi olduğunu

göremez. Şiirin şiir dünyasında simgeler arkasına saklananları göremeyenler Kudüs'teki açıklığı, feraha daveti okuyamazlar. Kudüs, Pakdil'in dünyasında sonsuz aydınlığa giden yola atılan işaret fişeğidir;

“Yüreğimizin sağ köşesinde
Cezayir petrolü gibi
Yakıcı

Kudüs gereği

Gelip kara kara akar kesiksiz” (Anneler ve Kudüsler, 2015b: 48).

Yukarıdaki dizelerde şair, sömürü zihniyetine karşı durmayı da “*Kudüs gereği*” olarak görür. Şairin şiirlerinde Kudüs simgesel anlamda insanın evren bilincini ve kimliğini simgeler. Kudüs bir bilinçtir. Vicdan bilincidir. İnsanlık ve kulluk bilincidir. Bu bilinç insana sorumluluklarını unutturmaz. İnsanı kökünden uzaklaşmasına veya uzaklaştırılmasına izin vermemektedir. Pakdil yüreğini bu bilinçle ısıttığını; “*Yüreğimizin sağ köşesinde /Cezayir petrolü gibi/ Yakıcı*” dizeleriyle açıklar. Şair, yüreğini ısıtan Kudüs gerini “*/Cezayir petrolü gibi/ Yakıcı*” benzetmesi şiiri tekli okuma imkânını vermemektedir. Şair, petrolün yanıcı özelliği ile sıcaklığını çağrıştırmakla birlikte ‘*Cezayir petrolü*’ benzetmesiyle de Cezayir'deki soykırıma dikkat çeker. Bu petrol yüreklerde Kudüs gereği olarak şairin ifadeleri ile “*Gelip kara kara akar kesiksiz*” dizesinde kara kara ikilemiyle anlatılır. Pakdil, siyah yerine kara kelimesini Cezayir'deki vahşetin renginden ayırmamak için seçer. Siyah rengi bu vahşeti karşılayacak güçte ve yoğunlukta değildir. Kudüs, mekân özelliğinden soyutlanır bu dizelerde, insanlığın, kulluğun ve bu insanı ayakta tutan özleri hatırlatıcı olarak da umudun adı olur. Pakdil, Kudüs'ün kuşatıcı yönünü İslam ile açıklamaz, İman onda bir bütündür. İnsanlarda da aynı bütünlüğü görmek için inanç tarihinin ortak belleklerini şiirinde imgesel bir değerler bütününe dönüştürür;

“*Tür Dağı'nı yaşa*

Ki bilesin nerede Kudüs

Ben Kudüs'ü kol saati gibi taşıyorum” (Anneler ve Kudüsler, 2015b: 58).

Şair, şiirinin ilk dizesinde adeta seslenir. Onları Tur Dağ'ını yaşamaya çağırır. Tur Dağı inanç tarihinde önemlidir. Kudüs'te bulunan Tur Dağı, Musa peygamberin Allah ile konuştuğu yerdir. ‘Kur'an-ı Kerim’de bu olay;

“*Ne zaman ki Musa belirlediğimiz zamanda geldi ve Rabbiyle konuştu. Dedi ki : ‘Allah’ım bana kendini göster sana bakayım.’ Allah: ‘Sen beni göremezsin. Şu karşı dağa bak. Eğer o dağ yerinde durursa o zaman beni görürsün. Allah Dağa tecelli ettiği zaman o dağ yerle bir oldu. Musa da bayılarak yere düştü. Musa Ayıldığında Allah’ım ben seni bütün noksan sıfatlardan tenzih ederim ve sana tövbe ederim ve ben inananların ilkiyim.’*” (Araf suresi, 143)

ifadeleriyle anlatılır. Pakdil, Allah'ı arayan ve ona iman etmek için görmek isteyenlere bu kıssa ile seslenir gibidir. Şairin ; “*Ki bilesin nerede Kudüs/Ben Kudüs'ü kol saati gibi taşıyorum*” dizleri ile Kudüs'e yine mekânsızlığın anlamsal derinliğini verdiği görülür. Şair, Kudüs'e zamanı verir. İnsanların zamanı takip etmek adeta onu yakalamak ve onunla yarışmak için yaptıkları kol saati Pakdil'in dizelerinde Kudüs'e dönüşür. Kudüs'ün içinde sakladığı değerlerin zamansızlığı Pakdil'in düşünce dünyasında da Kudüs'ü zaman ve mekânın ötesine taşımayı amaçlar;

“*Ayarlanmadan Kudüs'e*

Boşuna vakit geçirirsin

Buz tutar

Gözün görmez olur” (Anneler ve Kudüsler, 2015b: 59).

Pakdil, şiirinde merkez mekân ve değer düzlemi olan Kudüs, bütün zamanların başlangıcıdır. Şair, saatini ve gölünü Kudüs'e ayarlar. Kudüs'e ayarlanmayan pusula yön bulma yetisini kaybetmiştir. Yeryüzüne indirilen insana, ait olduğu yere tekrar yükselme yolunu gösteren Kudüs, yürek serinliği olur. Pakdil, bu hakikati görmezden gelecek olanlara da bunu imkânsızlığını

“Boşuna vakit geçirirsin/ Buz tutar/ Gözün görmez olur” dizeleriyle ortaya koyar. İnancın insan içini ısıtan hakikatini görmeye çağırır.

Kudüs'ün, Müslümanların ilk kıblesi olması, Hz. Muhammed'in göğe yükselirken ayağını bastığı son toprak olması Pakdil'in bu topraklara duyduğu bağlılığı perçinler. Siyonist düşüncenin Kudüs topraklarında uyguladığı insanlık dışı tutumunun yüreğinde ve düşüncelerinde uyandırdıkları ile öfke ve hüznü bir arada yaşayan Pakdil, Kudüs'e sahip çıkmayı insanlığın anahtarı olarak görür. Şairin şiirlerinde umudun meşalesini taşıyan çocuk, Kudüs davasında da öncüdür;

“çocuk koşar
ardından K da
insanın yüreğinde bir parça Kudüs vardır yani K
anne şimdi eline aldığı yüreğini yerine bırakır” (Anneler ve Kudüsler, 2015b: 63).

Her insanın yüreğinde bir parça Kudüs olduğunu söyleyen şair, Kudüs'ü çocuğun arkasında yürütmektedir. Filistinli çocuğun sapanının ucundaki taşa bağımsızlığı soluyan Kudüs, küçük bedenlerin engin ruhlarını büyütmektedir. Kudüs'ün çocuk savunucuları, sadece topraklarının bağımsızlık savaşını vermemektedir. Onlar ümmetin onurunun da savasını vermektedirler. Mescid-i Aksa Müslümanları tek bir safta eşitleyerek birleştiren miraçtır. Aksa'nın çocukları, kararlı gönüllere kandil, titrek adımlara direnç, soluğunu yitirene nefes, cümlelerini unutana ses olmaktadır. İnsanlık sınavının vererek simgeleşen Kudüs'ü Pakdil, 'K' diyerek simgeleştirmektedir. Şiirinde Kudüs'ün simgesi olarak var olan 'K' harfi, şairin bileğindeki bilekliğin ucundaki iki harften biridir. Pakdil'in iki önemli değer karşılığı olan 'N' ve 'K' şairin bileğinde taşıdığı sevdasıdır. Kudüs'ün izini ve gereğini her insanda az ya da çok olduğuna inanan şair, anneleri de bu yüreğin koruyucusu olarak görmektedir. Kudüs bilincini yüreklere eken anne, yüreklerin koruyuculuğunu da yapmaktadır;

“Düşününce anne
kudüsler yakınlaşır
bir tanrı tanımazın elinde de
kudüs haritası bakar kudüs yaklaşımıyla
Kelime anne dişleri
kiminde otuz iki kiminde otuz üç kelime
çocuk bu kelimeleri
öğrenerek yaş alır” (Anneler ve Kudüsler, 2015b: 69).

Kudüs'ü değerlerin simgesel karşılığı olarak gören şair, annelerin düşüncesinde Kudüs'ün yakınlaştığını belirtmektedir. Kudüs, çocuğu inançla, değer yargılarıyla ilk tanıştıran annenin yüreklere ektiği değer simgesel adıdır. Pakdil, “bir tanrı tanımazın elinde de /kudüs haritası bakar kudüs yaklaşımıyla” dizelerinde Kudüs üzerinde oynanan oyunları vurgulamaktadır. İnancın insanların değer yargılarına yapılan saldırıyı inanç cinayeti olarak yorumlayan Pakdil, “Kelime anne dişleri/ kiminde otuz iki kiminde otuz üç kelime/ çocuk bu kelimeleri/öğrenerek yaş alır” dizlerinde sözcükleri anne dişlerine benzeterek kimi zaman sabır kimi zaman da yaratıcıya hamd ve şükürle ilticanın karşılığı olduğunu belirtmektedir. Çocuk sabır ve şükür sözcüklerinin gölgesinde büyümektedir.

Yeryüzünün açık cezaevine dönüştürülen Kudüs'ü özgürlüğüne kavuşturmayı borç bilen Pakdil'in yüreği de düşünce dünyası da Kudüs'tür. Ahde vefanın, kardeşliğin, bağımsızlığın yolu Kudüs'ten geçer. Pakdil için önemli mekânlardan olan Kudüs ve İstanbul şairin soluğunda yaşayarak mekânsızlığa ait olmaktadır;

“Başımı sallarım
Ya giderken
Bir Kudüs'teyim

Bir İstanbul'da" (Anneler ve Kudüsler, 2015b: 114).

İnsana kimlik veren bu iki mekân şairin ruh dünyasını diri tutmaktadır. Davanın evrenselliğini Kudüs'ten başlatan şair, insan onurunun aza dolamsını Kudüs'ün özgürlüğüne bağlamaktadır. Pakdil, Kudüs'ü putçuluğun iptal edildiği, İslami ideolojinin temeli olarak görür. İnsana kök olan Kudüs, İstanbul'da dallanır geleceğe uzanmaktadır. Kudüs ve İstanbul, Pakdil'in ruh ikliminde can suyu olarak onunla birlikte yaşamaktadır.

Düşünde, rüyasında, soluğunda Kudüs'ü taşıyan Pakdil, vicdanlarını koruyabilenlerin Kudüs gereği tavır almaları gerektiğine inanmaktadır. Çağın kaybolan dengesini onursal duruşta gören şair, onursal duruşu Kudüs'ten başlatır. Kudüs'ü Filistin toprağı, ezilen Arapların yurdu olarak sadece bir mekân olarak görenlerin Kudüs'ün inanalar için ne olduğunu anlayamadığına söylemektedir. Kudüs, İslam dünyasının miracı, ümmet olma şuurudur. Kudüs, inanları benlikten soyutlayıp biz kılmaktır. Kudüs, İnanç cinayetine kurban giderken inanları inançlarına sahip çıkmaya çağırılmaktadır.

1.3. Medeniyetlerin Mekânsal Belleği: İstanbul ve İçtenlik Değerleri

İlim, kültür ve bilim merkezi olan İstanbul, yeryüzünde bir inci gibi durmaktadır. Tarihinde birçok kültür ve medeniyete beşiklik eden İstanbul, tarihe mal olmuş birçok devletin üzerinde kurulduğu ve dünyayı yönettiği şehirdir. Avrupa'nın kökenini üzerine kurduğu Antik Hellen uygarlığının merkezi olan İstanbul, Batı'nın kimlikli tarihinin başladığı şehirdir. Batı'ya tarihsel medeniyet kökü veren İstanbul, Müslümanlar için ise peygamber muştusudur. Peygamber iltifatına mazhar olabilmeyen karşılığı olan İstanbul, bir sevdanın adı olur. Tanpınar'ın; "*Bir kültürün asıl şerefli tarafı da onlar vasıtasıyla ruhlara değişmez renklerin giydirilmesidir.*" (Tanpınar, 2006: 133) ifadesinin tezahürünü en güzel şekilde yansıtan İstanbul. Üzerinde hüküm sürenlere kendi rengini, kokusunu katan ender şehirlerdendir. Pakdil, bu şehri rengini ve kokusunu tarihiyle bir düşünür, muştusuyla bağlanır.

Asya ve Avrupa kıtalarında yer alan İstanbul, sanatçının düşünce dünyasında Mekke, Kudüs kadar önemlidir. Medeniyetler şehri olan İstanbul düşüncelerde ve şiirlerde. Bu halkadan koparılmaz Pakdil'in şiirlerinde direnişin, sevginin mekânı olarak İstanbul, şairin şiirlerinde de 'İstanbul', 'İstanbul II', 'İstanbul IV' şeklinde romen rakamlarıyla başlık olarak geçer.

Pakdil İstanbul üzerine ilk şiirini Kitaplarının basım tarihleri göz önünde tutularak bakıldığında "Sükût Sûretinde" adlı şiir kitabında geçer;

*"Ustasıyızdır sizlere bakmanın da
Reddediyoruz canım yaşlanmayı"* (Sükût Sûretinde, 2012a: 53).

Şairin derin okumaları İstanbul şiirinde de görülmektedir. Simgesel olarak su; "*özne ve nesne arasındaki ayrımı aşan ya da hem özne hem nesneyi içeren tam bir anlamlığı taşır, su içilebildiğine göre 'öznelleşmiş Doğruluk yani Marifet'in simgesidir ve gerçekten de su, 'içkilerin içkisi' olmayı sahiplenebilir.*" (Lings, 2003: 80).

Derin ve köklü okumaları ile hakikatin perdelerini aralayan şairin mısralarına su, "*Ustasıyızdır sizlere bakmanın da*" şeklinde yansır. Hakikatin üstünü saydam bir cam gibi örten su, sırrını marifet cilası ile boyar. Ömrünü bu cilanın etrafında geçirmeye adanmış olan Pakdil, sonsuzluğun eşliğinde durarak yaşlanmayı reddeder. Bu eşik ona ebediyeti sunar ve o bu eşığe İstanbul'dan bakar.

Pakdil'in , 'İstanbul VI' şiirinin İstanbul'un Kadıköy semtini sosyo-kültürel yanı ile ele alınıp Kadıköy'ün kapalı/dar mekân olması onu 'Ben Daha Doğmadan Önceki Yıllar da Da Sık Sık Kurulmuş Sehpa Da' ve '1997'de Sincan Ünlemi' şiirlerinden ayırır:

*"Hangi gece kuş yüreği değilse Kadıköy
Çok sık görürsünüz çömelip ağlayanları "* (Osmanlı Simitçiler Kasidesi, 2014b: 23).

Şair, Kadıköy'ü "kuş yüreği" olmadığı günlerde de kapalı dar mekân olarak algılar. Çünkü kuş yürekli olmak ilk olarak ürkek olma anlamını çağırırsa da derinlerinde sakladığı anlamlarda insanın içtenliğini de barındırır. Bu içtenlik, insanı mekanikleşmeden alıkoyan güçtür. İnsan, değişen ve dönüşen toplumsal yaşamın sonucu olarak yeniden şekil vererek oluşturduğu mekânları adeta kendilerini çevreleyen bir fanusa dönüştürür. Pakdil, İnsanın fitratından getirdiği insani özü renklerin arkasına saklamasıyla oluşturulan bu mekânların içerisinde konumlanan insanların durumunu, "çok sık görürsünüz çömelip ağlayanları" mısralarıyla dile getirir. İnsanların özünden uzaklaşmanın beraberinde getirdiği köksüzleşmesinin sonucu mekânlarında içtenliklerini kaybetmesinin bir panoraması gibi olan bu şiirde Kadıköy insanın kendi ile arasına ördüğü bir duvar gibidir.

Pakdil'in şiirlerinde aşkın mekân düzleminde anlam bulduğu şehir İstanbul'dur. İstanbul aşkın öznesi konumuna geçer. Bu aşk beşeri kaynaklı olduğu kadar aynı zamanda da ilahi kaynaklıdır. Şair İstanbul'a duyduğu sevdâyı 'Rüzgâr' şiirinde;

"Büyük sevdandır yürüyor
İçinde İstanbul'un" (Ahid Kulesi, 2014a: 21)

mısralarıyla dile getirir. Şairin İstanbul sevgisinin dizelere döküldüğü bu şiirde İstanbul'un şair için ne ifade ettiği şiirin başlığında gizlidir. Bitkilerde tozlaşmayı, karbon, azot, oksijen, nem ve sıcaklık dengesini sağlayan rüzgâr, yaşamsal döngünün vazgeçilmezdir. Şair, dünyada döngüsünün olmazsa olmazını İstanbul için düşünür.

Pakdil, büyük bir aşkla bağlı olduğu şehirden ruhsal olarak beslenir. Direncini ve gücünü tazelemede İstanbul önemlidir. Şair 'İstanbul II' başlığını verdiği şiirinde:

"Uzun niyaz menzili içindedir
Devrimci seslerini kanalların" (Ahid Kulesi, 2014a: 31)

mısralarında devrimcilerin seslerini "niyaz menzili" içerisinde vererek İstanbul'u peygamber hadisinden gelen tarihine kadar dayandırdığı görülür. Pakdil, İstanbul'u tanımlarken "İstanbul: metafiziğin de zihnim de âdeta münileşmesi" (Pakdil, 2015c: 77) ifadesini kullanır. Şairin metafizik düşüncesinin İstanbul üzerinden anlamlandırıldığı görülür. Şairin düşünce dünyasında İstanbul, ülkeleri besleyen can suyuna dönüşür.

Tanpınar, İstanbul için "Her büyük şehir nesilden nesile değişir. Fakat İstanbul başka türlü değişti." (Tanpınar, 2006: 122) ifadesini kullanır. Pakdil, İstanbul'un değişimini fethi ile anlama ulaştırır. İstanbul, Hz. Muhammed ile kurulan sevgi bağıdır. Üzerinde birçok devlet kurulan ve yıkılan İstanbul'un medeniyet havzasının genişliği yeryüzünde çok az mekânda görülür. Pakdil, İstanbul üzerinden yeryüzüne açılır.

1.4. İnsanlığın Dirilişinin Ortak Yazgısı: Ortadoğu ve Eskimeyen Zamanlar

Jeopolitik özelliklerin, ekonomik ve siyasal dengelerin gölgesinde sınırların yeni fonksiyonlar kazanmasında Ortadoğu öznelliğini ve önemini her zaman korumuştur. Üç büyük semavi dinin bu topraklar üzerinde doğması ve yayılması medeniyet havzası olması bakımından da bu toprakları sahiplenme arzusunu doğuran en önemli etkenlerdendir. Yeraltı zenginlikleriyle güçlü devletlerin üzerinde söz sahibi olmak istedikleri Ortadoğu, kültürel, ekonomik, sosyal ve siyasal yıkımlara maruz kalmaktan kurtulamamaktadır.

Ortadoğu'nun emperyalist düşüncesinin açık hedefi olması, üzerindeki denge savaşlarının ortasında iradesi elinden alınarak beşerin eliyle toprağının ve insanının renginin kader olarak yazılma çabası akıl ve vicdan sahiplerinin tepkisine neden olur. Çağından, tarihinden, bugününden ve yarınından kendini sorumlu hisseden Pakdil, Ortadoğu'ya biçilmek istenen kadere tepki gösteren sanatçılardandır. Özellikle İslam tarihi açısından önemli tarihi, kültürel ve kimlikli mekânlara sahip olması bakımından Ortadoğu, Pakdil'in kültür ve düşünce hayatını şekillendiren etkenlerdendir.

Hayatın anlamı olan insana yapılan saldırılar karşısında sessiz kalmayan Nuri Pakdil, mekânsızlığını öznesi olan insan/lığın öncü savaşçısıdır. İnsana yapılan her bir saldırı da ülküsel bir tavır alan sanatçı, insan eliyle insana yazılmak istene kaderin baki olmadığını bilir ve bu kaderi yazmak isteyenlerin sonunu görür. Yeryüzündeki sömürücülüğün öznesi konumunda gördüğü Batının yıkılışını Ortadoğu'ya bağlar. Pakdil, Batı uygarlığının sonunun çok gecikmediğini, hatta Batı uygarlığının fiili olarak çöktüğünü düşünür. Şair: “Çöktü bile mi? Nasıl çöktü? Çok ah aldı ondan mı? Ortadoğu halkının ahı mı tuttu?” (Pakdil, 2015d: 15) sorularıyla bu çöküşün nedenini işaret ederken de düşündürür.

Sanatçı için Ortadoğu'nun ayrı ve özel bir yeri vardır. Sanatçı, ‘Anneler ve Kudüsler’ şiir kitabının ana temini özellikle Ortadoğu ve Kudüs üzerinden şekillendirerek Batıya ve Doğuya evrensel mesajlar verir. Anneler ve Kudüsler şiir kitabında ‘Araf’ şiirinde ilk defa Ortadoğu'dan bahseder;

“Hiç eskimiyor ortadoğu'da zaman
çünkü en verimli alçı” (Anneler ve Kudüsler, 2015b: 18).

İnsanlığın, Ortadoğu'ya çizdiği kader adeta zamansızlığa hapsedilmiştir. Bu hapsediliş Pakdil'in mısralarında insanlığın tarihine tutulan bir aynaya dönüşür Pakdil, dört büyük dinin mirasçısı olan bu toprakların taşıdığı evrensel söylemi unutan Batının, kuşatmacı zincirlerini kırarak olan gücün de yine bu evrensel mirası özümseyenlerden çıkacağını savunur. Çünkü, Ortadoğu ülkelerinin, ateşe, şiddete başışıklık kazanmış insanları yabancılaşmaya karşı inanç kaleleridir. Üzerinde kan ve gözyaşının hiç eksilmediği bu toprakları diğer sömürü topraklarından ayıran en önemli bu en özelliği onların zulme karşı direnmeyi bırakmamalarını sağlar.

Pakdil'in; “bizim Ortadoğulu bir ulus olduğumuzu, parçalanmış İslam Dünyasının birleşmesi gerektiğini dile getirirken Ortadoğu uluslarının tekrar eski birliklerine dönmeleri gerektiğini” (Emre, 2013: 100) hatırlatıcı olarak şiirinde;

“Konuşma sırası bana mı geldi anne
ortadoğu çocuğu değil miyim anne
düşünüyorum o halde savaşacağım anne

...
Savaş benim arkadaşım anne
durmadan direniş anıtları dikiyoruz her yere
santimetre karesine ortadoğu'nun” (Anneler ve Kudüsler, 2015b: 20-21)

mısralarıyla bu direnişi kalemiyle safını alır. Annesinden dinlediği hikâyelerle mayası atılan evrensel kardeşlik düşüncesi onun “ortadoğu çocuğu değil miyim anne/ düşünüyorum o halde savaşacağım anne” mısralarında ülküsel bir hüznü bilinçle simgeleştirdiğine inandığı annesine sesleniş görülür. Düşünmeyi, sorgulamayı, inandığı değerler doğrultusunda tavır almayı küçük yaşlarda ailesinde tanışması onun düşünmeye yüklediği anlamın sınırlarını genişletirir. Düşünsel bir eylemin öncü bir savaşçısı olur.

Pakdil'in birey ve toplum, değer ve düzen, bilinç ve kimliksizlik, insanlık ve sömürü çatışması karşındaki devrimci bilinci, onun şiirlerini eylemsel, direnen bilincin şiiri yapar. Ülküsel değerlerin birleştirici gücünün oluşturduğu ortak coğrafya ve tarih Pakdil'in benliğinin genetik kodlarının parçalarıdır. Benliğinin zırhı olan tefekkürî düşünce onun bilincini dinç tutar. Bu ortak bilinci taşıyanlarla Ortadoğu'nun her yere direniş anıtları dikilmektedir.

Edilgenleştirilmek istenen coğrafyalardaki varoluş mücadelelerini kendi benliğinde hisseden Pakdil, “yalnızca özgürlüğü mü savunur?” (Pakdil, 2014c: 29) dediği kaleminin harflerini asker gibi görerek coğrafi mekânlara çizilmek istene sınırların tuğlalarını yerinden sarsar. Şiirlerinde;

“Bölünmez Ortadoğu
sınır

taşlarıyla” (Anneler ve Kudüsler, 2015b: 22)

diyen Pakdil, Ortadoğu'nun dinlerin evrensel mekânı olması ile insanlığın ortak ülküsel mekânı olmasına orada yaşayan Müslümanların verdiği mücadelenin diğer İslam coğrafyalarda yankılanmasını da ekleyerek bu mekâna sınırsızlık çizer. Bu ülküsel birlikteliği ayırmaya sınırların, etnik yapıların ve siyasi düşüncelerin gücü yetmez. Pakdil'in ülke tasavvurunda “*ülkemiz bugünkü ülkemizden ibaret değildir. Çok daha geniştir ve o geniş ülkede yaşayan bir millet vardır. Bu millet, bir medeniyetin, İslam medeniyetinin toplumdur.*” (Karakoç, 2008: 70) Ülkesinin fiziki sınırlarını muhayyilesinde dini inanışından ve tarihinden aldığı köksel derinlikle daha da genişletir.

Pakdil, sömürge gölgesinde yaşayan Ortadoğu insanının silikleşen yanını da bu topraklar üzerinde oynanan oyunları göstermek, farkındalık kazandırmak için şiirinde işlemektedir. İnanç uygarlığının kalelerinden olan Ortadoğu'nun silikleşmesi demek taşıyıcılığını yaptığı değerlerin silikleşmesi demektir. Pakdil, Ortadoğu'nun mekânı aşırın anlamının onu yok etmek isteyenler kadar mensupları tarafından da idrak edilmesini ve sahiplenilmesini istemektedir. Farkındalığın iç sesini taşıyan şiirinde şair;

*“Yeni bir haber gibi
Uçak
Götürdü ortadoğuluyu
Ortadoğu gömleğini
Giydirdim
Güneşi yüzüne düşmüş paris ikindisine
Zenci gözünde dün yoktu
Anladım patlamamış
İncir ağacı dibinde toprağa batık
Kurşundu (Anneler ve Kudüsler, 2015b: 81)*

dizeleriyle şair, modern dünyanın insanı şekillendirmesine dikkat çekmektedir. Sömürü bombardımanının mekânı olan Ortadoğulunun sömürü zihniyetinin mimarlarından olan ülkeye yaptığı yolculukta Pakdil, Ortadoğulunun yapmadığını yapmaktadır. Güneşin yüzünü karanlığa dönmeye başladığı anda Pakdil, Paris'e Ortadoğu'ya boyamaktadır. Semalarına karanlığın yaklaştığı Paris'i şair, Ortadoğu'yu boyadığı kendi karanlığı ile kaplatır. Anılar mekânı olan Ortadoğu'nun, kendi ulusundan olanında karşılığının olmadığını “*Zencinin gözünde dün yoktu/ Anladım patlamamış*” dizelerinde belirten şair, sömürü zihniyetinin insanın elinden tarihini, kimliğini, aldığını da vurgulamaktadır. Kendi köküne yabancılaşmanın getirdiği son şairin “*İncir ağacı dibinde toprağa batık/ Kurşundu*” dizlerinde vermektedir. İncir ağacının kökünün sağlamlığı ile toprağın derinliklerine nüfus etmektedir. Bu sebeple evlerin temeli zarar görmesin diye evlerin yakınlarına dikilmemektedir. Şair, kendi köküne yabancılaştırılan Ortadoğuluyu evleri harabeye çeviren incir ağacının harabesi olarak görmektedir. Ortadoğu'ya dikilen incir ağacı, sömürüdür. Toprağın ve insanların ruhlarına kurşun yağmurları olarak kök salmaktadır.

Ortadoğu'nun modern dünyanın karanlık yüzüyle muhatap olmasına insani bir duruşla tavır alan sanatçı, yeryüzüne örtülen riyakârlık perdesini de Ortadoğu üzerinden kaldırır. Yeryüzünde kimlik mücadelesi vermek yine kimlik inşa eden topraklara düşmüştür.

SONUÇ

Şairin, insanlık tarihini bir bütün olarak ele aldığı şiirlerinin yanı sıra ulusal tarihe de değindiği şiirleri vardır. Dönemin siyasal tarihi ve kendi değer dünyasının uzağında şekillenen sosyo-kültürel hayatın üyeleri olan insanlar ve onların fanusuna dönüşen tarihi mekânlar vardır. Bu durum ise batılılaşmanın bir getirisidir. Tarihi kökünden kopartarak yeniden yazılma çabasını insanı köksüzleştirmek olarak gören şair, şiirlerinde eleştirel bir dille imgelemiştir.

Sanatçının şiirlerinde insanlık tarihi, inanç merkezinin uzağında ele alınmamaktadır. Bu bağlamda inancın ulviyet kattığı mekânlar, insanın soyluluğunun elinden alınmaya çalışılmadığı,

değerlerin simgeleştirildiği yerlerdir. Onun şiirlerindeki mekânların merkezinde Mekke vardır. Çünkü Mekke, İslam medeniyetinin kuşatıcı üst mekânıdır. Mekke insanı sevdiği ile buluşturan, onurlandıran bir mekândır. Pakdil'in şiirlerinde Ortadoğu'yu özellikle Filistin'i bir direniş mekânı olarak algılaması bu mekânların insanları çağırdığı duruşuyla insana kimlik sahibi olmaya davet eden mekânlardır. Medeniyetlerin beşiği olan İstanbul ve emperyalizme karşı direnişin şehri olan Maraş'ın tarihi geçmişleri bu mekânları şairin dünyasında özel ve önemli kılar. Pakdil, eylemselliğini, tavır alan duruşunu, muhalifliği, bir değer hatırlatıcı konumundaki bilinci ile şiirlerindeki mekânlara da giyindirir. Şair insanoğlunun varoluş mücadelesini şiirin imge dilinde mekânlar üzerinden verir.

KAYNAKÇA

- Akalın, Şükrü Halûk (2009), **Türkçe Sözlük**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Bedir, Âtîf (2004), “Bir Yazarın Karasevdası: Kudüs”, **Hece**, S.85, s.300-303.
- Dilaçar, Agop (1989), “Gramer: Tanımı, Adı, Kapsamı, Türleri, Yöntemi, Eğitimdeki Yeri ve Tarihçesi”, **TDAY Belleten** 1971, TDK, Ankara.
- Emre, Akif (2004), “Toprak ve Ülkü Acısı”, **Hece**, S. 85 s.22-28.
- Enginün, İnci (1995), **Halide Edip Adıvar'ın Eserlerinde Doğu Batı Çatışması**, MEB Yay., İstanbul.
- Göçer, Ali (2013), “Mekânı Okuyan Adam”, **Edebiyat Eylemi ve Nuri Pakdil**, (Edit: Hüseyin Su), Hece Yayınları, Ankara.
- Heidegger, Martin (2008), **Varlık ve Zaman**, (Çev. Kaan H. Ötken), Agora Kitaplığı, İstanbul.
- İnci- Elçi, Handan(2003), “Abdülhak Şinasi Hisar ve Ev”, **Türk Dili Dergisi**, S.623, S.717, s.715-719.
- Karakoç, Sezai (2008), **Çıkış Yolu I- Ülkemizin Geleceği**, Diriliş Yayınları, İstanbul.
- Kur'an-ı Kerim, Araf Suresi Ayet 143: <https://kuran.diyaret.gov.tr/tefsir/A'r%C3%A2f-suresi/1097/143-ayet-tefsiri>.
- Lings, Martin (2003), **Simge Köken Örneği** (Çev. Süleyman Sahra), Hece Yayınları, Ankara.
- Narlı, Mehmet (2014), **Şiir ve Mekân**, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Pakdil, Nuri (2014a), **Ahid Kulesi**, Edebiyat Dergisi Yayınları, Ankara.
- Pakdil, Nuri (2014b), **Osmanlı Simitçiler Kasidesi**, Edebiyat Dergisi Yayınları, Ankara.
- Pakdil, Nuri (2014c), **Bir Yazarın Notları II**, Edebiyat Derisi Yayınları, Ankara.
- Pakdil, Nuri (2015a), **Sükût Sûretinde**, Edebiyat Dergisi Yayınları, Ankara.
- Pakdil, Nuri (2015b), **Anneler ve Kudüsler**, Edebiyat Dergisi Yayınları, Ankara.
- Pakdil, Nuri (2015c), **Edebiyat Kulesi**, Edebiyat Derisi Yayınları, Ankara.
- Pakdil, Nuri (2015d), **Bir Yazarın Notları I**, Edebiyat Derisi Yayınları, Ankara.
- Sennett, Richard (1999), **Gözün Vicdanı**, (Çev. Süha Sertabiboğlu, Can Kurultay), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Su, Hüseyin (2004), “Çelik Adam”, **Hece**, S.85, Ocak, s.8-15.
- Su, Hüseyin, (2013), “Nuri Pakdil'de Red Düşüncesi ve Bu Düşüncenin Hayatındaki Açılımı”, (Editör: Hüseyin Su), Hece Yayınları, Ankara.
- Tanpınar, Ahmet Hamdi (2006), **Beş Şehir**, Dergâh Yayınları, İstanbul.
- Tuncay, Suavi (2002), “İnsan Davranışlarının Ekolojik Sisteme Etkilerinin Çevre Psikolojisiyle Örtüştürülmesi”, **Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, S.7, s.155-168.
- Yardım, Mehmet Nuri (2000), **Romancılar Konuşuyor**, Kaktüs Yayınları, İstanbul.